

ПУБЛІКАЦІЇ

УДК 94(477)

ДО БІОГРАФІЇ ІНОКЕНТІЯ ГІЗЕЛЯ

У публікації висвітлюються деякі аспекти біографії архімандрита Києво-Печерської лаври І.Гізеля та його рідні – сестри і племінників, котрі жили у Вільні й наприкінці літа 1655 р. потрапили в московський полон.

Ключові слова: Гізель, біографія, інструкція.

Інокентій Гізель (бл. 1600–1683 рр.) – архімандрит Києво-Печерської лаври, вихованець, викладач, ректор Києво-Могилянської академії, богослов, філософ і дипломат – заслужив добру славу як діяч православної церкви в Україні, педагог. Однак багато сторінок його біографії, особливо раннього періоду, укриті мороком, на що вказував ще М.Сумцов¹. Нічого не відомо про місце народження І.Гізеля (М.Сумцов припускав, що він походив із польської Пруссії, і був із протестантів), про його батьків.

Працюючи в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського, ми звернули увагу на збірник кінця XIX ст., який містив копії документів XVII–XVIII ст., що перебували в московських архівах. Серед них – «Пам'ять...» (1680 р.) І.Гізеля, привезена з його посланцями-чолобитниками до царя. У виданому петербурзькою дослідницею проф. Т.Таїровою-Яковлевою фундаментальному опису справ фонду 124 («Малороссийские дела») Російського державного архіву давніх актів, який нещодавно вийшов друком (упорядники – В.Мушинська, А.Багро)², на сторінці 419 міститься оригінал цієї архівної справи (оп.3, №367): «Память архимандрита Иннокентия Гизеля посланным от него в Москву для челобитья об освобождении от неволи племянницы его, увезенной из Вильны в Галицкий уезд».

Цей невеликий документ, який наводиться нижче, проливає світло якраз на ранній період життя архімандрита. Виявляється, його батька звали Федором, він мав рідну сестру Юліану (у заміжжі – Полторацька), двох племінників – дітей Юліани Данила й Марію. Вони жили у Вільні, тодішній фактичній столиці Білорусії. Наприкінці літа 1655 р. московське військо оволоділо містом, учинивши в ньому погром.

¹ Сумцов Н.Ф. К истории южнорусской литературы. – Вып.3: Иннокентий Гизель. – К., 1884. Див. також: Києво-Могилянська академія в іменах: XVII–XVIII ст. – К., 2001. – С.168.

² Малороссийские дела: Описи фонда №124 Российского государственного архива древних актов. – Москва, 2016.

Тоді племінників І.Гізеля було забрано в неволю: Данила полонив московський дворянин І.Бирдюкін-Зайцев, а Марію – М.Березников. Рідна сестра архимандрита через якийсь час померла (очевидно, тяжка доля дітей прискорила її смерть). Данило по смерті І.Бирдюкіна-Зайцева був відпущений на волю з дружиною та дітьми. Очевидно, він так і залишився в Московії. Марія ж після смерті М.Березникова, хоч і була відпущена, але брат небіжчика повернув її до себе «в неволю», віддав заміж за власного кріпака, із котрим вона й жила в Галицькому повіті у волості Жарон (нині – Костромська область Російської Федерації). Про таку лиху долю Марія, скоріше за все, не могла сповістити свого впливового дядька. Лише коли московське військо князя М.Черкаського вирушило до Києва, щоб запобігти можливому нападу турків, вона, скориставшись okazjiєю, передала з кимось із вояків «слізного» листа до І.Гізеля. Архимандрит відгукнувся й направив посланців із клопотанням про сестру до Москви. Утім на цьому документ закінчується.

Зауважимо, що версія про прусський слід у біографії І.Гізеля та його належність в юності до протестантів не надто достовірна. З огляду на свідчення «Пам'яті...», текст якої наводиться нижче, він, швидше за все, походив із Вільна, був білорусом і виріс у православній сім'ї.

Слова, які не вдалося прочитати, позначено (...)*.

Доктор історичних наук, професор Ю.А.Мицик (Київ)

Травень 1680 р., Київ. Інструкція Інокентія Гізеля посланцям до Москви щодо звільнення з неволі його племінниці

1680-го года в начале мая.

Память архимандрита Иннокентия Гизеля посланными от него в Москву для челобития об освобождении от неволи племянницы его, увезенной из Вильны в Галицкий уезд (Малоросс[ийские] подлинные акты).

Память посланным на Москву с Киево-Печерского монастыря по делам монастырских бити челом великому государю о свобождении сестричны архимандриты киево-печерского Иннокентия Гизеля, который мев в граде литовском Вильне родную сестру свою Юлиану Федоровну Гизелеву Полторацкую, а по смерти ее дети ея двое Данило Полторацкий да Мария Полторацковна, когда град Вилно был под рукою великого государя, оттуда взятти в неволю в Московскую страну в то время, егда гетман литовский Гонсевский войною взят был от боярина князя Юрия Алексеевича Долгоруково, и тые дети – сестры архимандричей – схватаны в Вилни и завезены в неволю: Данила, сестринича архимандричого, взял Иван Иванович Бирдюкин Зайцов, дворянин московский, а Марью, сестричну архимандричую, взял Михайло Иванович Березников. Но Данило, сестренец архимандричий, по

смерти Івана Івановича Бирдюкина Зайцова, отпущен на волю с женою и с детьми, а Марья – сестрична архимандричая, по смерти Михаила Івановича Березникова, аще и отпущена была на волю з наделом немалым, но брат родный Михаила Івановича Березникова Федор Іванович Березников знову взял ту сестричну архимандричую з ее наделом до себе в двор в неволю и отдал замуж за человека своего ж невольного Степана Петрова, с которым и ныне страждет неволю в стране Московской в уезде города Галича в волости Жарон именуемой, в приходе Ильинском. Бити убо челом великому государю, дабы та сестрична архимандричая с мужем своим возмогла отпущена быти на свободу.

От сестричны же архимандричей Марии прислано о том слезное челобитье в Киево-Печерский монастырь до дяди ея родного Іннокентия Гизеля, архимандрита печерского, в то время, егда под Киевом с полками был боярин князь Михаил Алегукович Черкасский в лето от создания мира 7188 месяца септемврия при отходе с-под Киева.

*Національна бібліотека України імені В.Вернадського. – Інститут рукопису. – Ф.194. – №121. – Арк.180 зв. – 181 зв. Копія кінця XIX ст. Записи: «Подлинник находится в арх[иве] Мин[истерства] иностр[анных] дел в отделе подлин[ных] малоросс[ийских] актов», «Іннокентия Гизеля по данному делу и (...) * люди (...) * приведены памяти»*

In this publication covers some aspects of the biography of the I.Gizel', the archimandrite of Kyiv Pechers'k Lavra, and his relatives – sisters and nephews, who had lived in Vilno and at the end of the summer 1655 became Moscow's prisoners.

Keywords: *Gizel', biography, instruction.*

